

való találkozás lehetőségét. Látható, hogy a fenséges tárgyat kitevő hangobjektumot – a fenséges tapasztalat forrását – éppen az értelem általi leképezhetetlensége, meghatározatlansága okozza. Hasonló meghatározatlanságról, de kevésbé fenséges tapasztalatokról beszélhetünk az intermédia és interaktív művészetek kapcsán. Josef Cseres ezekkel szemben támasztott követelményét így fogalmazza meg: „A poétika és a média, illetve technológia közt fennálló kapcsolatnak minden műalkotásban egyensúlyban kell lennie.”⁴⁷ Itt éppúgy megeshet, hogy egy ilyen „fizikai esztétikában” (Cseres) a megértés helyett a tapasztalat és a tartam gazdag meghatározatlansága vegye át. Így a képzelet végtelen játéknak vagy a reflexív viszony kimeríthetlenségének helyébe a technikai apparátus kimeríthetlensége léphet: az érzékek folytonos táplálása.⁴⁸ Amennyiben a zenei tapasztalat a meghatározatlanság jegyében születik újjá, a hallgató előzetes tudásának és elvárásainak tagadásában, amelyben az otthonosságból és kis meglepetésekből felépített hagyományos zenei szerkezetekkel szemben a meglepetés éppen az otthonosság megtalálásával érkezik el. ROADS könyvében egy egész fejezetet szán a mikrohangos zeneszerzés esztétikai kérdéseinek. Ezek részletes tárgyalása egy másik dolgozat feladata lehetne. Érdemes volna megvizsgálni, milyen szerepet tölt be és hogyan érvényesül az ilyen tapasztalatokban a hallás tapintó képessége, ahogyan azt Roads esztétikai előfeltevései is megelőlegezik. Például: a zenei anyag hogyan vonhatja az észlelést az idő, illetve a tér irányába, a meghatározatlanság illetve a meghatározottság felé? Az akusztikus szimulákrumok (Harenberg) megjelenésével és tervezhetőségével, a különböző szintézis-eljárások elterjedésével lehetővé vált a zenei tapasztalatok széles spektrumának megszerzése, a repetitív tánczenei műfajoktól egészen a hangsobrászatig. A fejlett technológiai infrastruktúrák kiépülésével a megújuló hangkultúra egyértelmű igényt támaszt az aurális építészter szerepvállalására élettereink minőségi kialakításában. A hangművészet így alkalmazott művészetként jelenik meg és járulhat hozzá a köztér (akusztikai) identitásának megtervezéséhez, az otthonosság kiterjesztéséhez. Ez az aurális fordulat épp csak elkezdődött.

BIBLIOGRÁFIA

- Batta Barnabás: *A zenei újrahasznosítás kora*. In *Extázis és agónia. Független zenei (h)arcok*, válogatta és szerkesztette: Virág Zoltán, Fosszília, Szeged 2006, 74–85.
- Barry Blesser and Linda-Ruth Salter: *Spaces Speak, Are You Listening? Experiencing Aural Architecture*, The MIT Press, Cambridge 2007
- John M. Chowning: *Digital Sound Synthesis, Acoustics, and Perception: a rich Intersection*, Verona 2000, <http://profs.sci.univr.it/~dafx/Final-Papers/pdf/Chowning.pdf>
- Josef Cseres: *Zenei szimulákrumok*, Magyar Műhely Kiadó, Budapest 2005
- Hubert Damisch: *A perspektiva – múltbéli dolog?* In: *Változó művészetfoglalom. Kortárs frankofon művészetelmélet*, szerkesztette és válogatta: Házas Nikolett, Kijárat Kiadó, Budapest 2001, 129–142.
- Dugal McKinnon: *The Acoustic and the Language of the Technological Sublime*, in: *Electroacoustic Music Studies Network – De Montfort/Leicester 2007*, http://www.ems-network.org/IMG/pdf_McKinnonEMS07.pdf
- Michael Harenberg: *Die musikalisch-ästhetische Verortung klingender Räume. Virtuelle Räume als musikalische Instrumente*, in: *HyperKult II, Zur Ortsbestimmung analoger und digitaler Medien*, hg: Martin Warnke, Wolfgang Coy, Georg Christoph Tholen, Transcript, Bielefeld 2005, 211–233.
- Hans Jonas: *A látás nemessége. Érzékfenomenológiai vizsgálódás* In: *Fenomen és mű. Fenomenológia és esztétika*, szerkesztette: Bacsó Béla, Kijárat Kiadó, Budapest 2002, 109–122.
- Douglas Kahn: *Noise, Water, Meat. A History of Sound in the Arts*. The MIT Press, Cambridge 1999
- Friedrich Kittler: *Gramophone, Film, Typewriter. Writing Science*. Stanford University Press, Palo Alto 1999
- Friedrich Kittler: *Aufschreibesysteme, 1800–1900*. Fink Verlag, München 2003
- Brandon LaBelle: *Background Noise. Perspectives on Sound Art*, New York 2006, Continuum
- Lőrincz Csongor: *Medialitás és diskurzus. Az 1900-as lejegyzőrendszer*. Friedrich A. Kittler: *Aufschreibesysteme 1800/1900* In: *Történelem, kultúra, medialitás*. szerkesztette: Kulcsár Szabó Ernő, Szirák Péter, Balassi Kiadó, Budapest 2003
- Maurice Merleau-Ponty: *A látható és a láthatatlan*. L'Harmattan Kiadó, Budapest 2007
- Curtis Roads: *Microusound*, The MIT Press, Cambridge 2004
- Pierre Schaeffer: *Acoustics* In: *Audio Culture, Readings in Modern Music*, edited by Christoph Cox and Daniel Warner, Continuum, New York 2006, 76–81.
- Johnathan Sterne: *The Audible Past / Cultural origins of sound reproduction*. Duke University Press, Durham & London 2003
- Zoltai Dénes: *A zeneesztétika története a kezdetektől Hegelig. Éthosz és affektus*, Kávé Kiadó, Budapest 2000

47 Cseres 158.

48 Lásd például egy ilyen – Cseres által inspirált – rövid elemzésünket Don Ritter *O Telephone*-járól (Balkon 2009/7,8), illetve az aiszthészis fogalmának újra átértékelődéséről és az érzéki érzékelés eredeti Baumgarten-i konnotációjának aktualizálásáról, lásd Cseres 137.

Rózsás Livia

Hang a zajban

+3dB Kortárs Hangművészeti Fesztivál

- **2B Galéria; Parthenon-fríz terem, Feszty-ház (Magyar Képzőművészeti Egyetem, Egreskert); Labor, Budapest**
- **2010. május 11–14.**

„hang –
elkésztett zaj, ajándék gondolataidnak,
az időben idegen,
itt végre kihajt.”

Paul Celan: *Semmi* (Ford.: Schein Gábor)

■ A hangművészet magyarországi története Paul Celan kései lírájához hasonlóan enigmatikus – remélhetőleg csak egyelőre. A huszadik század második fele óta többször felbukkan a képzőművészetben az az igény, hogy a vizualitás mellett az auralitást is bevonja eszköztárába. Több generáció több hullámban tett erre kísérletet: gondoljunk csak az Új Zenei Stúdióban működő szerzők audiovizuális alkotásaira, vagy például Várnai Gyula egyes műveire.

A legutóbbi években a 2007-ben a megalakult BESOROLÁS ALATT (BA) csoport (BLAZSEK ANDRÁS, KISS MÁTÉ, KOVÁCS IMRICH, NAGY GERGŐ, PETHŐ ZOLTÁN, ZÉRCZI ATTILA) kezdett el hangművészettel foglalkozni, egyrészt audiovizuális – több esetben helyspecifikus – performanszok létrehozásával, másrészt pedig a *+3dB Kortárs Hangművészeti Fesztivál* életre hívásával, amelyet idén második alkalommal rendeztek meg.¹ A BA így nem csak saját műveivel szélesíti a magyar hangművészeti palettát, de szervezői tevékenységével is próbál helyet biztosítani a hasonló kezdeményezéseknek a művészeti szcénában. Fogarasi Hunor a 2009-es, első *+3dB*-ről írt beszámolójának zárszavában² a második fesztiválra bízza a következtetések levonását, egy ilyen szűk réteget érintő fesztivál létjogosultságának kérdését. Egy már biztos: az idén volt és remélhetőleg 2011-ben is lesz *+3dB Fesztivál*.

A szervezők az előző évhez hasonlóan a zene és a képzőművészet között elhelyezkedő művészeti ágakra: a hangművészetre és a hanginstallációra voltak kíváncsiak. Idén a fesztiválhoz azonos című kiállítás is csatlakozott, mely négy napig volt látogatható a 2B Galériában, ahol három ország művésztől három hanginstallációt láthatott és hallhatott a közönség.

HANS W. KOCH³ *Circle of fiths* (2006) című, tizenkét csatornás hanginstallációjának tizenkét hangszóróját a kromatikus skála hangjaiból felépülő kvintkörnek megfelelően rendezte el. A megszólaló zeneműveket és han-

1 Nagy Ágoston: *+3dB – kortárs hangművészeti előadás sorozat*. Balkon 2009/7, 8., 48–49.

2 Fogarasi Hunor: *BA+3dB – Diploma kiállítások +3dB kortárs hangművészeti előadássorozat*. Balkon 2009/7, 8., 49–52.

3 Kölni zeneszerző performer és hangművész. 2008-ban a linzi *Ars Electronica* díjazottja.

SÓRÉS ZSOLT

Drones of New Babylon / Ahad's Masters Garden sorozat, hatodik darab; Egreskert (MKE); © fotó: Zérczi Attila

gokat a művész ennek megfelelően bontotta fel, mindegyik hangszóróhoz egy-egy zenei hangot csatolva. A majdnem másfél órás loop alatt háromféle hanganyag szólal meg. Liszt Ferenc elsőként lejátszott, *Magyar Rapszódia* (1847-1853) című darabjainak egy-egy zongorafelvételét egy Bombayben rögzített field recording (térhangfelvétel) követte. Az utcazajt a művész – minden zajt és zörejt a tonális skála egy-egy hangjának megfelelően – szintén tizenkétfelé osztotta, így mesterséges audiális teret hozva létre az eredeti utcai környezet helyett. A harmadik hangzóanyag tizenkét akkordból álló saját szerzemény, elektronikus eszközökkel előállítva. Koch művével a zenei hangokat lefedő kvintkör mesterséges mivoltára irányítja a figyelmet, megmutatva, hogy az nem adhat teljes értelmezési keretet az auditív információknak.

NAGY GERGŐ⁴ *Sinus* (2009) című hangobjektjében a bipoláris szinuszcörbe fizikális változása követhető nyomon. A falra függesztett fémlemezekre szerelt kontaktmikrofonok az anyag fizikai behatásait tették hallhatóvá. A lemezeket a mögöttük elhelyezkedő propellerek ritmikusan ütötték-kopogtatták meg: szabad füllel is hallható volt az általuk keltett zöreje. A kontaktmikrofonok jeleit számítógép erősítette és dolgozta fel, majd továbbította az elhelyezett fülhallgatóra, magát a mozgást téve hallhatóvá. Nagy Gergő a fémlapokat az objekt első verziójában szinuszcörbe mentén helyezte el, utalva a hang hullámtermészetére.

A NEON & LANDA⁵ holland művészpáros *Walz Promenade* (2007) című installációjában különböző méretű és átmérőjű alumíniumcsövek szerepeltek párban. A csövek, amelyekbe szelepeken keresztül kompresszor által sűrített levegő kerül, az orgona sípjaihoz hasonló elven hangot adnak. A szelepeket elektronika vezérli, amelyet mozgásérzékelő indít el, ha egy látogató az installációhoz közelít. Ha nem „érezkelnek” mozgást, a csövek néhány percen belül elhallgatnak: így próbálják a művészek a befogadót folyamatos helyváltoztatásra kényszeríteni, hogy az installációt minél több szem- és „fülszögből” érzékeljék. A csövek körülbelül hárompercnyi keringőrítmusra programozott játék után improvizációba kezdenek. A szerzőpáros hanginstallációira jellemző, hogy soha nem használnak hangfalakat: saját hangszereket építenek, amelyeket elektronikus vezérlés segítségével tesznek önműködővé.

A fesztivál második napján került sor az Epreskertben a zenei performanszokra,⁶ melyek a tavalyi évhez hasonlóan teltházak voltak. GEORGIJ BAGDASAROV⁷ cím nélküli performansa nyitotta a sorozatot, amelyben sopranino szaxofont, preparált gitárt és mbrát, valamint az analóg hangszerek mellett loop-pedált és effektprocesszort alkalmazott. Az előcsalt zenei hangok és zörejek – több esetben összetett ritmusokká és dallamokká összeállva – egyre rétegzettebbé és gazdagabbá váltak Bagdasarov improvizációja nyomán, így ez az előadás tartotta a legszorosabb kapcsolatot a hangszeres zene hagyományával. SŐRÉS ZSOLT⁸ az Ahad's Masters Garden sorozatának hatodik darabját adta elő *Drones of New Babylon* címmel, amely közvetlen utalás Constant Nieuwenhuys majdnem húsz éven át futó projektjére (*New Babylon*, 1956-1974).⁹ A szituacionista művész olyan utópisztikus, teljességgel automatizált világot képzel el, melyben a munkát kreatív játék helyettesíti. Vízíójában az építészet központi szerepet játszik a társadalmi életben: az egész bolygót egy folyamatosan mozgásban lévő, s így állandóan változó kapcsolatokat teremtő, labirintusszerű épület borítja. Sőrés az utópisztikus világ hangjait nagy számú analóg és digitális eszközökből, többek között rugophonból, preparált hegedűből és chaos-padból csalta elő. Előadása sokakból jól látható megdöbbenést váltott ki: a performer teljes odaadással, valósággal küzdött általa felhalmozott eszköztárral, amely fölött szinte elképzelhetlenül nagy kontrollt volt képes gyakorolni.

NEON & LANDA előadása – installációjukhoz hasonlóan – saját maguk által készített hangkeltő eszközök megszólaltatásán alapult. Most is a segítségükre volt a digitális eszköztár: analóg hangok és azok visszajátszott felvételei léptek egymással kölcsönhatásba, párbeszédet alakítva ki. Koncertjükben négyféle, sajátos külsejük miatt vizuális élménynek sem utolsó, hangzó szo-

4 A hanginstalláció, performance és a zeneszerzés a főbb alkotói területei. Az MKE-n végzett 2009-ben. A Besorolás Alatt csoport egyik alapító tagja

5 Leon Spek és Nanda Milbreta 2007 óta dolgoznak együtt hangművészeti munkáikon. Elektronikus és analóg „alapanyagok” kísérleti felhasználásával hoznak létre hanginstallációkat, szobrokat, hangszereket és zeneműveket.

6 A +3dB honlapján megtalálhatók az előadások dokumentációi: http://web.me.com/bagroup/Site/+3dB_Contentemporary_Sound_Art_Festival.html

7 Sokoldalú örmény származású művészegénység; zeneszerző és előadó valamint dokumentumfilm rendező. Jelenleg a prágai Filmművészeti Egyetem (FAMU) PhD hallgatója.

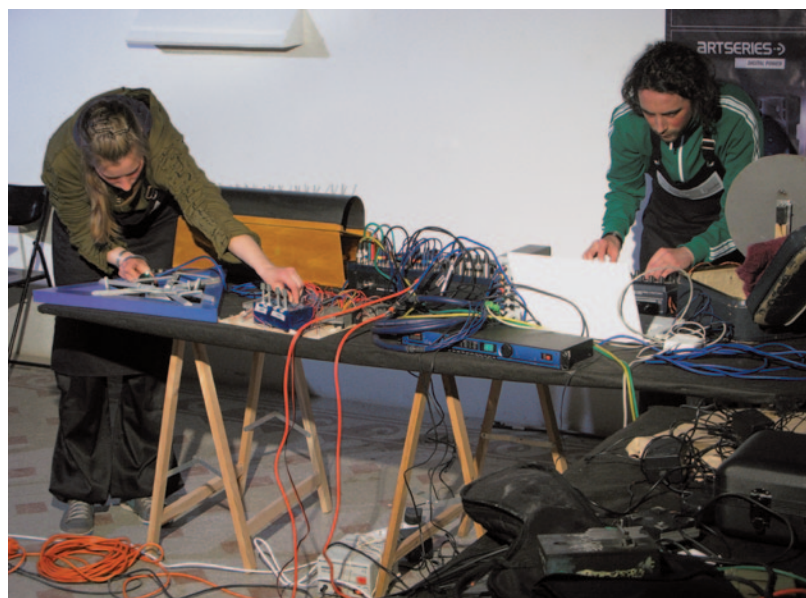
8 Elektroakusztikus és zajzene szerző, hangművész, performer és konceptuális művész. A Relatív (Át)Hallások Nemzetközi Kortárs Zenei Találkozó művészeti vezetője.

9 <http://members.chello.nl/j.seegers1/situationist/constant.html>

GEORGIJ BAGDASAROV

Cím nélkül, performansz, Epreskert (MKE); © fotó: Zérczi Attila

NEON & LANDA

Előadás, Epreskert (MKE); © fotó: Zérczi Attila

NAGY GERGŐ

Sinus, 2009, 2B Galéria; © fotó: Zérczi Attila

